

DE 'MACHT' VAN DE PERS

Nederland is altijd een volk geweest van nuchtere en merendeels fatsoenlijke mensen. Braaf en misschien soms een tikje saai.

Eigenlijk geldt dat ook voor de pers, want het is natuurlijk niet voor niets dat er in dit 'doe maar gewoon land' zelden sprake is van een omvangrijk mediaschandaal.

Dat wil niet zeggen dat journalisten nooit over de schreef gaan. Maar bij de Nederlandse kranten, tijdschriften, radio en televisie wordt er ondanks de toenemende druk van commerciële belangen over het algemeen zorgvuldig gewerkt.

Het grondwettelijke recht op vrije meningsuiting is voor journalisten geen vrijbrief om er maar op los te publiceren. De macht van de pers wordt in dat opzicht nogal eens overdreven. Journalisten staan niet boven de wet, die er voor gemaakt is om mensen bijvoorbeeld tegen laster en smaad te beschermen.

Bovendien is 'hoor en wederhoor' in de journalistiek een gebruikelijke werkmethode. Er is alleen geen wet die de journalist daartoe verplicht. In Europees verband wordt erop gestudeerd om het 'droit de réponse' (recht op weerwoord) wettelijk te regelen en daarmee de burgers meer bescherming te bieden tegen de media. Maar zover is het nog lang niet.

Hoe kunnen nu media en journalisten, die de plank hebben misgeslagen, worden terechtgewezen?

Dat is sterk afhankelijk van de ernst en de schade van de journalistieke misslag.

Stel dat een tandarts er in een medium ten onrechte van is beschuldigd dat hij in zijn stoel regelmatig mensen ondeskundig behandelt. Dan kan hij waarschijnlijk zijn praktijk wel sluiten en zijn de ernst en de materiële schade van de publicatie niet te overzien. In zo'n extreem geval zal die tandarts zeker naar de rechter stappen.

Zulke zaken zijn in de Nederlandse journalistiek geen schering en inslag. Meestal gaat het erom dat iemand zich door de media slecht behandeld voelt zonder dat er direct sprake is van financiële schade. Dat er over

hem is gepubliceerd en dat de waarheid daarbij geweld is aangedaan, dat zijn privacy onnodig is geschaad of dat geen wederhoor is toegepast.

Wie zich zo gedupeerd voelt, doet er goed aan zo snel mogelijk contact op te nemen met de betrokken journalist of de (hoofd-)redactie van het medium. En sommige media hebben voor dit soort gevallen een ombudsman of lezersredacteur.

Het kan dan goed zijn dat in een persoonlijk gesprek, met een nadere uitleg van de journalist, de plooiën worden gladgestreken.

Zo zou bijvoorbeeld kunnen worden afgesproken dat in een vervolpublicatie of rectificatie onjuistheden worden rechtgezet of dat een ingezonden brief wordt geplaatst.

Lukt het niet om met het medium tot een oplossing te komen dan is er in Nederland de Raad voor de Journalistiek.

WAT IS DE RAAD VOOR DE JOURNALISTIEK?

De Raad voor de Journalistiek is een onafhankelijke instantie, waar men terecht kan met klachten over journalistieke activiteiten. De Raad is een orgaan van zelfregulering voor de media.

De Raad is voor de ene helft samengesteld uit journalisten en voor de andere helft uit andere deskundigen, die op enigerlei wijze betrokken zijn (geweest) bij de journalistiek, zoals een docent van een opleiding journalistiek of een directielid van een uitgeverij of omroep.

Een afspiegeling van die samenstelling is terug te vinden in de colleges van vijf personen, waarin de Raad voor de Journalistiek tijdens de zittingen klachten behandelt. Zo een college staat onder leiding van een onafhankelijke voorzitter, afkomstig uit de rechterlijke macht, en bestaat verder uit twee journalisten en twee niet-journalisten. Zij worden bijgestaan door een onafhankelijke secretaris.

WAT DE RAAD WEL EN NIET KAN DOEN

De Raad voor de Journalistiek is een instantie, die alleen een oordeel geeft en geen sancties kan opleggen. Het gaat dus niet zoals bij de Medische Tuchtcolleges, die falende vakgenoten desnoods

kunnen verbieden hun beroep nog langer uit te oefenen.

De Raad voor de Journalistiek kan een journalist of een medium ook niet verplichten in een rectificatie verkeerde berichtgeving recht te zetten. Evenmin kan de Raad schadevergoedingen toekennen. Dat is in Nederland voorbehouden aan de rechter.

De Raad voor de Journalistiek buigt zich over de vraag of een journalist zorgvuldig zijn werk heeft gedaan en of met een publicatie - kort gezegd - grenzen van journalistieke ethiek zijn overschreden. De uitspraken van de Raad dragen bij aan de meningsvorming over de journalistieke gedragsregels.

DE RAAD KAN NOG MEER

Een onderzoek naar het functioneren van de Raad voor de Journalistiek heeft een aantal jaren geleden geleid tot uitbreiding van zijn bevoegdheden.

Bemiddeling

De Raad heeft de mogelijkheid te bemiddelen tussen de klager en het medium of de betrokken journalist. Het voordeel daarvan is dat de Raad niet alleen achteraf in actie komt en daarmee wellicht een procedure kan voorkomen.

Zo kan het gebeuren dat een krant een publicatie voorbereidt en degene die erin voorkomt, meent dat hem ten minste de gelegenheid tot wederhoor moet worden geboden. Leidt het contact van de betrokkene met de journalist of de krant vervolgens tot niets, dan zou de Raad voor de Journalistiek een bemiddelende rol kunnen spelen.

Maar ook in het geval dat iemand kennis neemt van een publicatie, zich geschaad voelt en direct belang heeft bij het geven van een weerwoord, is meestal haast geboden. Bemiddeling door de Raad zou dan meer effect kunnen hebben dan het doen van een uitspraak.

Nadat een verzoek tot bemiddeling is ontvangen, wordt allereerst nagegaan of de andere partij aan bemiddeling wenst mee te werken. Immers, zonder die medewerking zal een bemiddeling in ieder geval niet tot succes leiden. Vervolgens geeft de bemiddelaar aan partijen handreikingen om tot een

oplossing van het probleem te komen. Hij stelt zich daarbij neutraal op. De bemiddelaar schaart zich dus niet achter een der partijen en spreekt geen oordeel uit over de kwestie.

Als de bemiddeling niet is geslaagd, zal de klacht verder door de Raad worden behandeld.

Uitspraak zonder klacht

De Raad voor de Journalistiek was oorspronkelijk een instantie die slechts een oordeel openbaar maakte als daar via een klacht om werd gevraagd.

De Raad kan zich vandaag de dag echter ook met uitgesproken standpunten mengen in de openbare discussie over actuele, algemene kwesties met betrekking tot de journalistieke ethiek en de beroepsmoraal van journalisten, zoals bijvoorbeeld het gebruik van verborgen camera's.

Daarmee heeft de Raad voor de Journalistiek een actievere rol gekregen in de publieke meningsvorming.

INDIENEN VAN EEN KLACHT

Wie vindt dat zijn of haar belangen zijn geschaad en in bemiddeling weinig heil ziet kan een klacht sturen aan het secretariaat van de Raad voor de Journalistiek. Aan een procedure bij de Raad zijn geen kosten verbonden.

Om een klacht behandeld te krijgen moet een indiener wel rechtstreeks belanghebbende zijn. Daarvan is sprake als de klager direct betrokken is bij de gewraakte publicatie en door die publicatie *persoonlijk in zijn belang is geschaad*. In het algemeen kan worden gezegd dat dit het geval is als de publicatie gaat over klager of klager althans in die publicatie is genoemd. Bij twijfel is het verstandig eerst even met het secretariaat te overleggen.

Overigens is de procedure niet beperkt tot klachten van personen. Ook bedrijven of (overheids)instellingen kunnen een klacht indienen.

Verder komt het soms voor dat bij een publicatie niet zo zeer een individueel belang maar eerder een collectief belang in het geding is. In dat geval kan eventueel een klacht worden ingediend door een instantie die - blijkens haar statuten - tot doel heeft

de belangen van het desbetreffende collectief te behartigen. Het is vervolgens ter beoordeling aan de Raad of die instantie in de klacht ontvankelijk is.

De Raad behandelt geen klachten van derden met algemene bezwaren over de berichtgeving in de media.

Een klacht moet in de regel worden ingediend binnen zes maanden na de journalistieke gedraging, waartegen wordt geklaagd. Als die termijn is overschreden moet de klager kunnen aantonen dat hem dat redelijkerwijs niet kan worden verweten.

Wat er altijd in een brief met een klacht (*het klaagschrift*) moet staan:

- naam, adres en telefoonnummer van degene die de klacht indient + handtekening;
- de journalist(en) en/of het medium tegen wie de klacht is gericht;
- een zo duidelijk mogelijke omschrijving van de klacht;
- waarom de klager vindt dat hij rechtstreeks belang heeft bij een oordeel van de Raad;
- de klacht moet zijn voorzien van de publicatie waarop de klacht betrekking heeft. Dat kan een fotokopie van een artikel zijn of - als het gaat om radio of televisie - een opname van de betreffende uitzending of eventueel de uitgetypte letterlijke tekst.

Het ondertekende klaagschrift moet in 8-voud naar het secretariaat van de Raad worden opgestuurd. Het indienen van een klacht per fax of e-mail is niet mogelijk.

Als de klager vindt dat er redenen zijn waarom zijn klacht met spoed moet worden behandeld, dan kan hij daarom vragen. De voorzitter van de Raad zal over dat verzoek beslissen.

Hoe gaat het verder?

- De klager krijgt bericht als het secretariaat de klacht heeft ontvangen.
- Een kopie van het klaagschrift wordt direct naar degene gestuurd tegen wie de klacht is gericht. Die wordt gevraagd om daar binnen

drie weken op te reageren. De klager ontvangt een exemplaar van het verweerschrift.

- Tegelijkertijd wordt aan de betrokkenen meegedeeld op welke dag de Raad voor de Journalistiek de klacht zal behandelen.
- Meestal heeft de Raad ter voorbereiding van de zitting (de mondelinge behandeling) al wel genoeg aan het klaagschrift en het schriftelijke verweer van de tegenpartij. Beide partijen worden voor de zitting uitgenodigd, maar er is geen verschijningsplicht.
- Het kan ook voorkomen dat de Raad al op grond van de stukken (klaag- en verweerschrift) tot een oordeel kan komen. Een mondelinge behandeling kan dan achterwege blijven.

DE ZITTING

De zittingen van de Raad voor de Journalistiek worden gehouden in Amsterdam. Ze zijn openbaar en iedereen mag ze dus bijwonen. De voorzitter kan echter besluiten om de klacht ‘achter gesloten deuren’ te behandelen. Bijvoorbeeld als het gaat om bescherming van de privacy van minderjarigen.

Door middel van een persbericht, dat ongeveer een week voor de zitting wordt verspreid, worden de zaken aangekondigd die tijdens de zitting openbaar worden behandeld. Deze aankondiging wordt ook op de website van de Raad gepubliceerd.

Klager en verweerder krijgen tijdens de zitting gelegenheid hun standpunten toe te lichten. Daarbij kunnen zij zich ook laten bijstaan door iemand, in wie zij vertrouwen hebben en die nog een nadere toelichting zou kunnen geven. Dat is meestal een advocaat, maar het mag ook een familielid, een collega of een vriend zijn. Op de zitting kunnen de raadsleden ook vragen stellen aan de partijen.

Als de Raad vindt voldoende te zijn geïnformeerd, wordt de mondelinge behandeling gesloten.

DE UITSPRAAK

Binnen acht weken na de behandeling doet de Raad voor de Journalistiek uitspraak. Die wordt op schrift aan de betrokkenen toegestuurd. Tegen het oordeel van de Raad is geen hoger beroep mogelijk.

De gemotiveerde uitspraken van de Raad voor de Journalistiek worden altijd integraal geplaatst op de website van de Raad. Verder zorgt het secretariaat ervoor dat een samenvatting van de uitspraak wordt gepubliceerd in De Journalist, het vakblad van de Nederlandse journalisten, en via een persbericht wordt verspreid.

Als een klager er bezwaar tegen heeft dat bij de publicatie van de uitspraak zijn naam wordt vermeld, kan hij dat aan de Raad kenbaar maken. De Raad zal vervolgens beoordelen of er redenen zijn de uitspraak te anonimiseren.

Aan het betrokken medium wordt verzocht de uitspraak te publiceren. Dit is geen verplichting, maar steeds meer media gaan daartoe uit eigen beweging over.

STICHTING RAAD VOOR DE JOURNALISTIEK

De Raad voor de Journalistiek is ingesteld door de Stichting Raad voor de Journalistiek. Deze stichting is opgericht door de Nederlandse Vereniging van Journalisten (NVJ), het Nederlands Uitgevers Verbond (NUV, de brancheorganisatie van uitgevers in Nederland), de Publieke Omroep en het Nederlands Genootschap van Hoofdredacteuren.

In de stichting participeren inmiddels ook de regionale- en commerciële omroepen, het Algemeen Nederlands Persbureau (ANP), de Nederlandse Nieuwsbladpers (NNP) en internetorganisaties.

De organisaties die deelnemen in de Stichting, de participanten, dragen financieel bij aan de instandhouding van de Raad en daarmee aan het mogelijk maken van zijn werk.

Het bestuur van de Stichting, dat bestaat uit vertegenwoordigers van de participanten, benoemt de leden van de Raad voor de Journalistiek en stelt het Reglement voor de werkwijze van de Raad vast.

De Raad zelf is een onafhankelijke klachteninstantie, die organisatorisch onderdeel is van de Stichting Raad voor de Journalistiek. Het bestuur van de Stichting houdt nauw contact met de leden van de Raad, vanzelfsprekend zonder in hun bevoegdheden te treden.

ADRESSEN

Voor informatie over de Raad en het indienen van klachten:

Raad voor de Journalistiek
t.a.v. de secretaris
Postbus 12040, 1100 AA Amsterdam-Zuidoost
Hogehilweg 6, 1101 CC Amsterdam-Zuidoost
tel: 020 - 31 23 930
fax: 020 - 31 23 934
e-mail: raad@rvdj.nl
website: www.rvdj.nl

Voor bestuursaangelegenheden:

Stichting Raad voor de Journalistiek
t.a.v. de ambtelijk secretaris
p/a Nederlandse Vereniging van Journalisten
Postbus 75997
1070 AZ AMSTERDAM
tel.: 020 - 6766771
fax: 020 - 6624901
e-mail raad@rvdj.nl